

Eğitim Yönetiminde Eleştirel Düşünmeyi Değerlendirme Yöntemlerinin İncelenmesi

Murat Bildircin

MEB Eğitim Yöneticisi

murat.bildircin@hotmail.com, ORCID:0009-0005-4301-3631

Özet

Eleştirel düşünme insanlığın var olduğu günden bu yana birçok kişi ve kurum için özel bir ilgi alanı olmuştur. Özellikle de eğitim yönetimi süreçlerinde insanlığın gelişimine paralel bir seyir takip etmiştir. Eleştirel düşünmeyle ilgili birçok bilim insanı ve düşünür yoğun ve derinlikli çaba içerisinde olmuştur. Eleştirel düşünme çeşitli beceri ve tutumları içeren karmaşık zihinsel bir müzakere sürecidir. Zihni kullanmakla ilişkili bilişsel bir etkinliktir. Eleştirel düşünme; öğrenme, dikkat, sınıflandırma, seçme, yargılama gibi zihinsel becerileri içeren analiz ve değerlendirme yollarını uygulamayı gerektirmektedir. Bazı insanlar eleştirel düşünmeyi daha etkili bir şekilde geliştirebilecek olmalarına rağmen yeteneğe bağlı olmaksızın çeşitli nedenlerden ötürü bundan kaçınmaktadırlar. Özellikle kişisel, duygusal ve duyuşsal nedenler bu duruma temel oluşturabilmektedir. Çalışma içeriğinde eğitim yönetiminde eleştirel düşünmeyi değerlendirme yöntemlerine ilgili tablolar özelinde açıklayıcı şekilde değinilecektir.

Anahtar Kelimeler: Eğitim Yönetimi, Eleştirel Düşünme, Değerlendirme Yöntemleri

Examination of Methods of Evaluating Critical Thinking in Educational Management

Abstract

Critical thinking has been an area of special interest for many people and institutions since the existence of humanity. In particular, it has followed a parallel course to the development of humanity in the educational management processes. Many scientists and thinkers related to critical thinking have been engaged in intensive and in-depth efforts. Critical thinking is a complex mental negotiation process involving various skills and attitudes. It is a cognitive activity associated with using the mind. Critical thinking; it requires applying analysis and evaluation methods that include mental skills such as learning, attention, classification, selection, judgment. Although some people may be able to develop critical thinking more effectively, they avoid it for various reasons, regardless of ability. Especially personal, emotional and affective reasons can be the basis for this situation. In the content of the study, the methods of evaluating critical thinking in educational management will be discussed in an explanatory way in the special of the relevant tables.

Key Words: Educational Management, Critical Thinking, Evaluation Methods

Giriş

Eleştirel düşünme insanlığın var olduğu günden bu yana birçok kişi ve kurum için özel bir ilgi alanı olmuştur. Özellikle de eğitim yönetimi süreçlerinde insanlığın gelişimine paralel bir seyir takip etmiştir.

Eleştirel düşünmeyle ilgili birçok bilim insanı ve düşünür yoğun ve derinlikli çaba içerisinde olmuştur. Ennis (1993)'in, eleştirel düşünmeyi değerlendirmek için önerdiği yollardan biri, küçük örneklemeler için deneme yazılarının bir rubrik yardımı ile puanlanmasıdır.

Bu tür bir değerlendirme, puanlama güvenilirliği açısından zor olsa da, kompozisyon yaklaşımı öğrencilerin beceri gelişimini test etmek için daha fazla gerçeklik içermekte ve becerileri kullanma derecesini daha kapsamlı araştırmak için yararlı görülmektedir (Hofreiter, Monroe ve Stein, 2007).

Ennis'in önerdiği diğer bir değerlendirme yöntemi; performans değerlendirmedir. Öncelikle uzmanlık gerektirmesi, her öğrenciye belirli bir süre ayrılması, uzun raporlar, aşırı öznellik içermesi olumsuz yönleri olarak görülmektedir.

Gerçek yaşam durumları içermesi görünüş geçerliliğini arttırmasına rağmen, çoktan seçmeli testlerde bulunan kapsamlılık sorunu bu değerlendirme yöntemi için de var olan bir zorluktur. Grup etkinliklerine odaklanan doğal gözlem ya da yapılandırılmış gözlem notları performans değerlendirmesinde kullanılabilir.

Eleştirel Düşünmeyi Değerlendirme Yöntemleri

Eleştirel düşünmeyi değerlendirme yollarının açık ve net bir gösterimi ve iyi anlaşılmasını sağlamak amacıyla aşağıda bilimsel çalışmalardan elde edilen dereceli puanlama anahtarı örneğine yer verilmektedir.

Hofreiter, Monroe ve Stein (2007, 151) çalışmalarında, öğrencilerin yazılı ödevlerini puanlamak amacıyla eleştirel düşünme becerileri ve her becerinin göstergelerini içeren bir değerlendirme listesi hazırlamışlardır.

Bir eleştirel düşünme becerisi dereceli puanlama anahtarı (rubrik) örneği olarak aşağıda Tablo 1’de sunulmuştur.

Tablo 1: Eleştirel Düşünme Becerisi Dereceli Puanlama Anahtarı

Yorumlama	Toplam Puan: (20 puan üzerinden ...)
	Yazar ana fikri doğru bir şekilde tanımlar.
	Yazar, farklı bakış açılarını dile getirir.
	Yazar, bilgiyi kategorilere ayırır.
	Yazar, kendi ifadeleriyle ana fikir veya açıklamaları özetler.

Analiz Toplam Puan: (20 puan üzerinden ...)

Yazar, ifadeler, kavramlar, yargılar ve görüşler arasındaki ilişkileri belirler.

Yazar bakış açılarını destekleyen ve karşıt argümanları tespit eder.

Yazar, konuyla ilgisiz bakış açılarını birbirinden ayırır.

Yazar önyargıları ve belirsiz varsayımları belirler.

Değerlendirme Toplam Puan: (20 puan üzerinden ...)

Yazar delillerin güvenilirliğini değerlendirir.

Yazar görüş ve fikirlerin güvenilirliğini değerlendirir.

Yazar bir argümandaki zayıf yönleri keşfetmek için soru veya itirazları ortaya koyar.

Yazar bir tartışmayı güçlendirecek veya zayıflatabilecek ek bilgiler sunmaktadır.

Çıkarım Yapma Toplam Puan: (20 puan üzerinden ...)

Yazar, verilen bilgilerden akla uygun sonuçlar çıkarır.

Yazar eylem için mantıklı önerilerde bulunur (sorular değeril).

Yazar daha fazla araştırma için öneriler (sorular değeril) verir.

Yazar olası sonuçları tanı belirler.

Açıklama Toplam Puan: (20 puan üzerinden ...)

Yazar, bilginin genişliğini ve derinliğini gösterir.

Yazar açıkça, doğru ve tam olarak iletişim kurar.

Yazar kendi fikirlerini desteklemek için ilgili bilgileri kullanır.

Yazar mantıksal olarak kendine özgü düşünme şekliyle anlatır.

Özdüzenleme Toplam Puan: (20 puan üzerinden ...)

Yazar öz-sorgulama ve öz-doğrulama yapar.

Yazar, daha fazla araştırmaya ilişkin ihtiyaçlarının farkına varır.

Yazar kendi düşünme sürecini yansıtır ve yargılar.

Yazar kişisel önyargıları tanımlar.

Hofreiter, Trina, Monroe, Martha, Stein Taylor Teaching and evaluating critical thinking in an environmental context. **Applied Environmental Education and Communication**. c. 6. s. 2: 149- 157. doi: 10.1080/15330150701598197, 2007, 151'den uyarlandı.

Bunları yanı sıra McEwen (1994) çalışmasında, öğrencileri eleştirel düşünmeye teşvik edecek etkili değerlendirme etkinliklerine ilişkin öğretmen algılarını belirlemiştir. Eleştirel düşünmenin ölçülmesinde kullanılan değerlendirme etkinlik ve testlerini öğretmenlerin bir etkililik sırasına koyması istenmiştir.

Sonuçlar Tablo 2 ve Tablo 3'te sunulmaktadır.

Tablo 2: Eleştirel Düşünme Becerilerinin Geliştirilmesinde Etkili Değerlendirme Etkinlikleri

Sıra	Değerlendirme Etkinliği	Sıra	Değerlendirme Etkinliği
1.	Seçimleri gerekçelendirme	8.	Tahminde bulunma
2.	Önceliklendirme	9.	Belirsizlikleri tespit etme
3.	İyi nedenleri belirleme	10.	İlişkileri ayırt etme
4.	Sonuç çıkarma	11.	Analitik yazımlar
5.	Alternatifleri dikkate alma	12.	Sonuçları dikkate alma

6.	Argümanları değerlendirme	13.	Eleştirel yazı yazma
7.	Ürün ya da sistem tasarlama	14.	Genellemeler yapma

McEwen, Berly C. Teaching critical thinking skills in business education. **Journal of Education for Business**. c. 70. s. 2: 99-103, 1994, 102'den uyarlandı.

Tablo 3: Eleştirel Düşünme Becerilerinin Ölçülmesinde Etkili Olan Test Yöntemleri

---

Sıra Test

1. Uygulamalı görev tamamlama
2. Örnek olay çalışmaları

3. Kompozisyon yazma
4. Kısa cevaplı kompozisyon
5. Çoktan seçmeli
6. Doğru / yanlış

McEwen, Berly C. Teaching critical thinking skills in business education. **Journal of Education for Business**. c. 70. s. 2: 99-103, 1994, 102'den uyarlandı.

Seçimleri gerekçelendirme, önceliklendirme ve nedenleri belirleme öğretmenler tarafından eleştirel düşünme becerilerinin ölçülmesinde en etkili etkinlikler olarak algılanmaktadır. En etkili test yöntemleri olarak uygulamalı görev tamamlama, örnek olay çalışmaları ve kompozisyon yazma belirtilmiştir. Tüm bunlar eleştirel düşünmenin yönetsel açıdan temel dinamiklerini oluşturmaktadır.

Sonuç

Eğitim yönetiminde eleştirel düşünme yöntemleri üzerinde yapılan çalışmalarda araştırma sonuçlarına baktığımızda benzer bulgularla karşılaşmaktayız. Konuyla ilgili yapılan çalışmaların detayları bize bu sonuçları açıkça göstermektedir.

Uysal (1998), yüksek lisans çalışmasında öğrencilerin eleştirel düşünme gücünün geliştirilmesinde öğretim yöntemlerinin etkisini belirlemeye çalışmıştır. Eğitim fakültesi tarih eğitimi bölümü ikinci sınıfta öğrenim gören öğrencilerle yürütölen çalışmada, kontrol ve deney grupları yer almıştır.

Deney grubuyla “Türk Kültürü ve Medeniyeti” dersinde dört hafta süresince tartışma yöntemiyle ders yürütölmüştür. Katılımcılardan veriler, eleştirel düşünme gücü testi aracılığıyla toplanmıştır.

Araştırmadan elde edilen sonuçlara göre, dersin tartışma temelli olarak yürütölmesi öğretmen adaylarının eleştirel düşünme becerilerinin gelişimine katkı sağlamaktadır.

Gelen (1999), yüksek lisans çalışmasında ilköğretim dördüncü sınıf Sosyal Bilgiler dersinde öğretmenlerin problem çözme, karar verme, soru sorma, eleştirel ve yaratıcı düşünme becerilerini kazandırma yeterliklerini incelemiştir.

Çalışmada, betimsel araştırma modeli uygulanmıştır. Katılımcılardan anket ve gözlem yoluyla veriler toplanmıştır. Araştırma bulgularında, öğrencilere düşünme becerilerinin kazandırılmasında öğretmenler kendilerini yeterli görmelerine rağmen, gözlem bulgularında öğretmenlerin bu becerileri kazandırmada oldukça yetersiz oldukları ortaya çıkmıştır.

Araştırmadan elde edilen bu sonuç, öğretmen eğitiminde düşünme becerilerine yönelik bir dersin bulunmaması ve öğretmenlerin bu alanda kendini geliştirmek için çaba göstermemeleriyle ilişkili görölmüştür.

Kan (2006), yüksek lisans çalışmasında 2004-2005 eğitim-öğretim yılında uygulanan yeni ilköğretim programlarında yer alan sekiz temel becerinin, Sosyal Bilgiler ve Türkçe dersi öğretim programları yoluyla öğrencilere ne ölçüde kazandırıldığını incelemiştir.

Bu kapsamda 600 ilköğretim öğrencisine araştırmacı tarafından geliştirilen öğretim programı ölçekleri uygulanmıştır.

Çalışmanın bazı sonuçlarına göre, eleştirel düşünme, yaratıcı düşünme, araştırma, problem çözme, karar verme, girişimcilik, iletişim, Türkçeyi doğru ve etkili kullanma becerilerinden oluşan sekiz ortak beceri, her iki derste de öğrencilere etkili bir şekilde kazandırılmaktadır. Sosyo- ekonomik düzeyi daha yüksek olan okulların, bu becerileri daha etkili bir şekilde kazandırdığı tespit edilmiştir.

Karadeniz (2006), yüksek lisans çalışmasında liselerde eleştirel düşünme eğitiminin nasıl gerçekleştiği ve öğretmen tutumlarının öğrencilerin eleştirel düşünme becerilerine etkisini belirlemeyi amaçlamıştır.

Çalışmanın veri toplama aracı olarak kullanılan anket aracılığıyla öğretmenlerin sınıf içinde eleştirel düşünme becerilerine yönelik etkinliklerine nasıl yer verdiği, tutumları ve öğretim programına ilişkin değerlendirmeleri incelenmiştir.

Çalışmadan elde edilen bazı sonuçlara göre, öğretim programının, öğrencilerin eleştirel düşünme becerilerine ve öğretmenlerin eleştirel düşünme becerilerine yönelik sınıf içi uygulamalarına etkisi olmaktadır.

Öğretim programlarının ezberci olmasa da, öğrencileri proje geliştirmeye yönlendirme konusunda geliştirilmesi gerektiği ifade edilmiştir. Öğretmenlerin eleştirel düşünmenin öğretimine yönelik olumlu bir tutuma sahip olmalarına rağmen bunu uygulamakta yetersiz oldukları belirlenmiştir.

fÖğretmenlerin eleştirel düşünme öğretimi kapsamında sınıf içinde öğrencilerin derse aktif olarak katılmalarını ve soru sormalarını destekledikleri ifade edilmiştir.

Kaynakça

Alkın, Senar. 2012. İlköğretim Öğretmenlerinin Eleştirel Düşünmeyi Destekleme Davranışlarının Değerlendirilmesi. Yayınlanmamış Doktora Tezi. Ankara Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Ankara.

Alnesyan, Abdulrahman. 2012. Teaching and Learning Thinking Skills in the Kingdom of Saudi Arabia: Case studies from seven primary schools. Doktora Tezi. University of Exeter, Graduate School of Education.

Altın, Mehmet, Saracaloğlu, Asuman Seda. 2018. Yaratıcı, eleştirel ve yansıtıcı düşünme: benzerlikler-farklılıklar. Uluslararası Güncel Eğitim Araştırmaları Dergisi. c. 4. s. 1: 1-9.

Chen, Lei, Wen Hujing. 2018. Pre-service Teachers' Conceptualization of "Critical Thinking": a Cross-Cultural Case Study. In 2nd International Conference on Social Science, Public Health and Education, 2018, January. Atlantis Press.

Chiodo, John J., Tsai Min Hsiu. 1997. Secondary school teachers' perspectives of teaching critical thinking in social studies classes in the republic of China. Journal of Social Studies Research. c. 2. s. 2: 3.

Dwyer, Christopher, Hogan, Michael, Stewart, Ian. 2015. The effects of argument mapping-infused critical thinking instruction on reflective judgement performance. Thinking Skills and Creativity. s. 16: 11-26.

Eğitim Reformu Girişimi. [05.05.2018]. Öğretmen Politikalarında Mevcut Durum ve Zorluklar. İstanbul: Sabancı Üniversitesi.

Eğmir, Eray. 2016. Eleştirel Düşünme Becerisi Öğretim Programının Hazırlanması, Uygulanması ve Değerlendirilmesi. Afyon Kocatepe Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Afyon.

Eğmir, Eray, Ocak Gürbüz. 2017. Eleştirel düşünme öğretim programının öğrencilerin eleştirel düşünme becerisi ve özeğerlendirme düzeylerine etkisi. Karaelmas Journal of Educational Sciences. s. 5: 138-156.

Hayran, İlhan. 2002. İlköğretim Öğretmenlerinin Düşünme Beceri ve İşlemlerine İlişkin Görüşleri. Yayınlanmamış yüksek lisans tezi. Bilkent Üniversitesi, Ekonomi ve Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara.

Hemming, Heather. 2000. Encouraging critical thinking: " But... what does that mean?". McGill Journal of Education. c. 35. s. 2: 173-186.

Lincoln, Yvonna, Guba Egon G.. 1985. *Naturalistic Inquiry*. Beverly Hills, CA: Sage. (Aktaran: Yıldırım, Ali, Şimşek, Hasan. *Sosyal Bilimlerde Nitel Araştırma*. Ankara: Seçkin Yayıncılık, 2013.)

Lipman, Matthew. 1988. *Critical thinking: What can it be?*. *Educational Leadership*. 38-43.

Murray, Monica. 2016. *Barriers High School Teachers Encounter in Teaching Critical Thinking in Writing*. Doktora Tezi. Walden University, Minneapolis, USA.

Mutlu, Ebru. 2010. *Erken Çocukluk Dönemindeki Çocukların (60-72 ay) Düşünme Düzeylerinin ve Okul Öncesi Öğretmenlerinin Düşünme Eğitimi ile İlgili Tutumlarının İncelenmesi*. Yüksek lisans tezi. Çanakkale Onsekiz Mart Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Çanakkale.

Reyyan, Tekin, Kanbir, Özlem, Canan Sinan. 2018. *The Relationship Between the Level of Acceptance of the Theory of Evaluation and the Disposition to Think Critically*. 1st International Congress on Evolutionary Psychology, 2018. İstanbul: Üsküdar Üniversitesi.

Sümer, Nebi. 2000. *Yapısal eşitlik modelleri: Temel kavramlar ve örnek uygulamalar*. *Turkish Psychological Review*. c. 3. s. 6: 49–74.

Swartz, Robert J., Fisher, Stephen, Parks Sandra. 1998. *Infusing The Teaching of Critical and Creative Thinking Into Science*. CA: Critical Thinking Books and Software. (Aktaran McGregor, Debra. *Developing thinking; Developing Learning*. İngiltere: McGraw-Hill Education, 2007).

Tosuncuoglu, İrfan. 2018. *English language and literature students' perceptions of critical thinking*. *International Journal of Higher Education*. c. 7. s. 5: 20-28.

Tsui, Lisa. 1999. *Courses and instruction affecting critical thinking*. *Research in Higher Education*. s. 40: 185–200.

Yıldırım, Halil İbrahim, Yalçın, Necati. 2008. *Eleştirel düşünme becerilerini temel alan fen eğitiminin fen bilgisi öğretmen adaylarının problem çözme becerilerine etkisi*. *Gazi Eğitim Fakültesi Dergisi*. c. 28. s. 3: 165-187.